

Иван Вазов
Кандидат за „Хамама“

I

– Чакаш ли ме?

– Готов съм.

– Да пием бари по едно пиво?

– Прекрасно.

И двамата приятели влязнаха у бирарията „Венети“.

По-възрастният от тях г. Хрисантов по една разсеяност, която му беше свойствена, колчем умът му беше силно зает с нещо, като съгледа отпреде си благодушното и тлъсто лице на съдържателя на заведението, извика гръмогласно:

– Гарсон!

Съдържателят на заведението погледна учуден към посетителя си, който се обръщаше към него с такова нелюбезно възклицание, възви лениво очите си към слугата и каза:

– Виж какво искат господарите.

Скоро двамата приятели, млади още хора, държеха в ръце пенясти чаши и се чукнаха:

– На добър час!

– Добра сполука!

Навън чакаше един файтон.

Хрисантов и Иванов се хвърлиха в колата.

– За станцията!

Файтонът тръгна и затрещя по калдъръма. Двамата другари разсеяно и спокойно гледаха на дюкяните и магазините по Станционната улица и даваха учтиви поздравления с шапки на срещаните познайници.

Когато излязоха на полето, един прохладен ветрец веина въз бледите лица на пътниците. Природата се разкри пред тях във всичката си хубост и младост. Широките полета, що се разстилаха до самите кичести поли на Родопите, се зеленееха и замайваха окоото със своя лъскав шар. Едно чувство от мир и утешение вееше из ясният простор и двамата другари, виждаше се, че упоени от ласкавото дихание на пролетта, трябваше скоро да забравят бурния и пращен Пловдив с неговите интереси и сътресения, с неговите пияци, пълни с глъчка и политика, с неговия лабиринт от улици, по-смадни и по-кални от паскви-лите на г. К.

Уви, но тая красна природа, но това животворно и лучезарно априлско слънце, но тоя омаятелен изглед на панорамата на безкрайния

пловдивски хоризонт мтжаха да развълнуват и разчувствуват всекиго друго освен нашите двама пътници. Всичко живо можеше да се зарадва, макар минутно, на хубостта на божия свят, само един кандидат за депутат не би могъл да направи това.

А Хрисантов беше такъв. Другарят му, депутат вече, го придружаваше до Дермендере, село, в което имаше влияние. Там щеше да го препоръча. Те излязоха из Пловдив с вида на хора, които отиват да се разхождат до станцията: не биваше да се усети истинската им цел в тоя горещ период на избирателни борби. И двамата сега бяха заети с важни мисли.

Спокойно и монотонно каляската се търкаляше по сухия и прохълмен път, който води за Дермендере.

Погледите на Хрисантова бяха постоянно устремени към една рътлина на Родопите, дето се криеше селото. С трепет в сърцето той съглеждаше белизниявия димец, който леко се носеше над селото, в което стоеше една част от бъдещата му съдба. Никога не беше чувствувал такъв вид вълнение и тия скромни и мирни селца, които така приветно стърчеха по полите на Родопите, му внушаваха хиляди мисли и страхове. През ума му се мяркаше ту някой кмет с лукаво и неприветливо лице и чекинясти мустаци, ту някой див поп с ожулена калимявка и с брада, сплъстена и нечиста, ту някое селско учителче, с шаячно сетре и панталони, на което библиотеката състоеше само от няколко омазнени селски тефтера и от няколко прашни броеве от цариградския „Век“ и някой лански пловдивски лист... Тия важни лица сега го туряха в смущение и той доста се затрудняваше с мисълта как да се държи пред тях, за да може да им придобие симпатията и уви, благоволениято! Прежната нощ той беше сънувал, че се бори с попа от село С., дето щяха да наминат също, когото никога не беше виждал в лицето, и когато се събуди, той беше цял облян в пот... Чинеше му се, че попът беше един свиреп американец, с калимявка, обкована отпред с жълта тенекия и на която бяха изрязани словата: „Иди от мене, сатано!“ И Хрисантов с истинско потръпване си представяше, че по неумолимата нужда той трябваше да стисне нежно ръката и да продума няколко любезни думи на американеца.

И той се намръщи.

Изведнаж, доста далеч от тях, зададе се един конник.

Той беше селянин и вероятно познат Иванову, защото той се поповдигна, вторачи се към него и рече:

– Тоя трябва да е кметът от Дермендере, трябва да го разпитаме

каква е работата.

Хрисантов погледна тоже развълнувано към кмета. С едно необяснимо чувство от душевно стеснение Хрисантов си поправи вратовезката, тури си десния крак на левия и чака кмета.

Конникът все приближаваше.

Хрисантов го измеряше с очи.

Когато селянинът приближи доста наблизко, Иванов каза:

– Не е кметът.

Хрисантов си отдъхна.

Конникът беше млад момък – момче още – със сива коса и вежди и с мустаци едвам наболи; той гледаше кротко и весело: това предразположи Хрисантова към него.

– Трябва да е някой честен селянин – продума Хрисантов и се приготви да го поздрави приятелски.

– Да поговорим с него – каза Иванов и като направи да спре колата, той се обърна към мирния избирател:

– Добра среща, байно!

– Дал бог добро, господине – отговори селянинът и възпря коня.

Иванов го изгледа, па каза:

– Какво има по вас ново-вехто?

– Всичко добро. Отивам в града. Ваша милост?

– Ний отиваме към ваше село.

– Харно, харно.

– Какво има ново-вехто по вас? – повтори пак Дванов.

– Всичко хубаво – какво ще има?

Иванов си побара братата доволно дълбокомислено. Той кроеше как да залови разговор върху настроението на селяните по изборите. Това беше доста деликатна работа. За да внушиш повече доверие на селянина, нужно е да се представиш незаинтересован и благодушен. Мамен много пъти, той е привикнал да се съмнява; лъган безпощадно от всички политически и обществени аферисти, той си позволява да крие мисълта си. И когато го счете полезно – да излъже. Ето защо само подир дълги забиколки и разпитвания за нивята, за тогова или оногова в Дермендере, за скъпотията, за времето той му каза:

– А кого сте си намислили да изберете за депутат?

Из един път благодушното и весело лице на селянина стана сериозно. Той погледна първо Иванова, после Хрисантова, комуто тупаше сърцето, плюна и поглади коня ло гривата. Би казал човек, че той не разбира добре думите на Иванова. Именно това си помислиха двамата

другари и Иванов се готвеше да му разясни думите си, когато младият селяк отговори:

– За депутатин... още не сме нагласили кого ще си избираме депутатин.

– А така като за кого си мислите? Зер трябва да си мислите за някого... Не е ли така?

– А бе мислим... то се знае, че мислим... ами какво да ти кажа? И ний сами не знаем... Един доде днес, каже ти: изберете тогова; друг доде, рече: избирайте еди-кого си; трети – други пък сочи... Мислим, та какво да му мислим – разбърковат ни ума.

Очевидно селачето говореше предпазливо.

– Кметът ви в село ли си е?

– В село, аз съм му домошникът.

– Ха, още по-добре. Аз исках да ви видя... Ти ще се върнеш скоро, нали? Е, като се върнеш, да се разговорите с кмета, с попа и с учителя, та да си решите кого да си изберете. Аз ви съветвам като приятел; ти ме познаваш, нали? Да си отваряте хубаво очите и да изберете за ваш депутат човек, дето да пази вашите интереси и да познава нуждите ви, а не да иска чрез депутатството си да печели пари и да си докара по-големи доходи. Вам трябва достоен човек; ето аз отивах нарочно да ви препоръчам за такъв...

Иванов биде принуден да се прекъсне, защото Хрисантов люто го ущипа за лакътя, като разбра, че ще го посочи. Иванов усети предупреждението и продължи:

– ...Нарочно да ви препоръчам за кандидат... човек достоен и който да ви направи чест с името си...

– Е, то се знае я, нам трябва достоен човек... – отговори селянинът и погледна с малките си сиви очи на Хрисантова. Види се, догади се, дяволът.

Хрисантов се изчерви и погледна към земята с голямо смиреномудрие.

– Е сега, добър час. Па да помниш какво ти казувам.

– Ех, сбогом – каза селянчето и бутна коня си бързо, без да забележи грациозния поклон, който му правеше Хрисантов с шапката си.

II

Колата пак тръгнаха между зелените ечемици.

– Прекрасни хора са тия селяни – каза Хрисантов, – аз особено ги обичам за тяхното простодушие... Да, с изключение на някои селски попове – прибави той, като си науми за оназнощния американец.

– Прекрасни са, но трябва да се постъпва изкусно с тях и смело. Трябва да им придобиеш най-напред симпатията, трябва да им разправиш какво могат да очакват от тебе и какво ще работиш.

– То се знае, трябва да им се каже. Аз ще им изложа политическите си начала и поведението, което ще държа в камарата, ще им кажа, че ще имам за свота длъжност да браня във всеки случай интересите на страната и да се стремя за постигането народния идеал...

Иванов го пресече насмехнат:

– Късо... но продължавай... С какво още мислиш да се препоръчаш на населението?

– С нищо повече. В това, което казах, се съдържат всичките други задачи на един съвестен депутат. Това е доста, мисля.

Иванов се изсмя яката:

– Ти, братушка, по тоя начин няма да сдобиеш нито пет гласа: никой няма да разбере твоята песен. Хрисантов опули очи.

– Прави, както правят всички практични хора: обещавай, обещавай на населението, но не постигването на политически идеали, не защита на интересите на страната и на либералните й учреждения – това са работи, които нито се ядат, нито се пият – а – направа на пътищата му, намалението на данъка му, изпъждането на всякой ненавистен нему чиновник; обещавай помощ за училищата му и спечелване на съдбата му, ако я има в съдилището. Тия са най-чувствителните струни и върху тях трябва да биеш, ако искаш сигурно да влезеш в „хамама“. Ти можеш да не изпълниш ни едно обещание, но доста е, че си ги дал. Това доказва на селянина, че ти си влезнал в положението му и се интересуваш за него. После от случая зависи да поизмениш малко темата. Ти разбираш? Например, ако искаш да действуваш въз някое чиновниче, кажи му само, че ще изработиш повишението му; говориш ли с попа – обещавай му, че ще му заемеш сумата или ще го гарантираш поне за нея, с която да изплати дълга си за нивите, що купил лани; говориш ли с кмета, изругай хубаво ланския кмет и кажи, че ти се жертвуваш за народа, и всичко,

каквото щеш; намериш ли някой учител, който не трепери от инспектора си и не съчувствува на противната нам партия, то му изкарай вестник „Съединение“ и му разправи поверително, че ако изберат тебе за депутат, то съединението на Източна Румелия с България ще се осъществи в двайсет и четири часа, а ако се случат там и селяни, притури, че и данък твърде нищожен ще се плаща тогава: едната четвърт от сегашния; в тоя случай можеш отвори речника си и да насолиш противника. В смесените села на турците пък заявявай, че ако гласуват за тебе, ти ще издействуваш пред правителството да направи от тях префекти и капитани и че твоят противник кандидат има намерение да построи в селото им, в тяхната махала, една голяма черква, за която е заръчал в Московията три големи камбани, за да им блъскат над главите заран и вечер, та да ги принуди да се изселят...

Хрисантов се изсмя:

– Аз не мога да направя това.

– Но другите го правят.

– Добре. Но аз съм честен човек и не мога да лъжа, нито да клеветя.

Аз имам принципи.

– Тогава хай да се върнем.

– Защо?

– Защото честността е монета, която не минува на всеки пазар, а принципите са хубави да пълнят само стълповете на вестниците, които никой не чете по селата. Няма да разберат. На, например видиш ли тая кръчма, дето ще се спрем? Заповядай да поприказваш на кръчмаря Кости за принципи... Навярно твоите приятели, които са минали оттука по делото ти, не са говорили за принципи, като са те препоръчвали. Поставай се да им не противоречиш.

Додето ставаше тоя доволно прозаически разговор, колата пристигна до кръчмата, що стои до шосето край село К.

Двамата другари слезнаха и влязоха в кръчмата.

Един човек в турски дрехи с овча шапка на глава и с възпретнати ръкави ги посрещна. Той беше Кости кръчмарят.

Самата кръчма не представляваше нищо особено от другите селски кръчми. Пак тия лавици и полицы, въз които стърчаха, прави или похлупени, немити чаши и слъкла, пак тия стени, на които беше окачен кантар, няколко изсъхнали зайчи кожи, два-три замирисали и побелели суджука и разни други дрипели, пак тоя тезгях, въз който йерархически стояха наредени шулиците за вино и за ракия, предвождани от едно грамадно нечисто гърне с език, в което почиваше по няколко дена виното,

като чакаше охотници да го почетат. До тезгяха в едно срутено огнище беше увряно в топлата пепел едно кайвениче, за да има винаги топла водича за кафе на пътниците. Въз тезгяха на стената личаха картините на бойовете при Плевен и при Шипка, образите на руския император и императрицата и образът на българския княз Александър – с нещо попръскани; до тях висеше във вид на украшение един къс изсушена мая.

Докато Хрисантов се занимаваше да изглежда декорацията на кръчмата, Иванов беше почнал вече разговор Кости.

– Бай Кости – подкачи Иванов, като възсука замислено тъничките си мустаки и се намести хубаво на одърчето. – Как си? Добре ли си? Как отива кръчмата?

– Сполай богу, чорбаджи.

Хрисантов забележи, че другарят му има авторитет пред кръчмаря. Той прибра разсеяните си погледи от стените на кръчмата, за да слуша съсредоточено какво има да произлезе от разговора.

– Е, селяните, дето дохаждат тука, приказват ли за кого ще подават глас?

– А?

– Сиреч става ли дума кого ще изберат депутат?

Кръчмарят бързо дръпна щипците от огъня и се обърна вторачено към Иванова:

– Депутатин ли? Приказват, приказват.

– Е, за кого приказват, сиреч?

– Ех, чорбаджи, когото кажете вий... Вий няма ли да ни покажете кой?... Знайте, ний сме прости хора.

– То друга работа, но аз питам за кого селяните приказват?

Кости изгледа подозрително Хрисантова.

Хрисантов беше цял внимание.

– Приказват, че ще изберат... санким, завчера замина оттук Недьо Клисурецьт, та им каза да изберат... какво го викаха, едно изги име беше...

Иванов му назова един от кандидатите.

– Не, не! Аз него зная... Три години съм купувал от баща му вино.

Иванов наименува друго.

– Цъ! Не.

– А кой е?

– А бе едно изги име.

– *Izgue, ca va dire: un nom bizzare* – каза Иванов на другаря си, като се замисли; после попита:

- Да не бъде Хрисантов?
- Хъ, хъ, Християнов! За него казваха.
- Хрисантов – поправи го Иванов; – е какво, одобриха ли го?
- За него ще пушат книжка.

Хрисантов беше цял почервенял. Другарят му климна самодоволно, като че искаше да му каже: „Работата е опечена“, и после, като се обърна към Кости, прибави:

– Него, Хрисантова, да изберете, и аз него одобрявам... чуваш ли, Коста?

После, като взема решителен вид, посочи другаря си и каза:

– Ето господина Хрисантова! Кръчмарят, който в това време носеше кафето, смути се от това откритие и катурна на земята чашите.

– Господин Хрисантов! Благодарим, благодарим – каза Кости, като събираше с размяно лице разляените чаши отземята.

– Направи друго кафе. Па, чуваш ли, и ти да разправиш на всичките, че трябва да изберат господин Хрисантова.

– Че аз досега има да съм казал на сто души селяни за господина.

Кръчмарят излъга, защото краищата на ушите му завчас пламнаха. Хрисантов забележи това.

Иванов хвърли една рубла на одъра.

– Кости, прибири това... каквото остая – с него почерпи селяните... разбираш?

– Зная, зная си работата, чорбаджи – каза кръчмарят и смигна лукаво.

– Па ако се случи... то е моя работа, разбираш? Късо...

– Бъди спокоен, от мене го имай господина. Нашият поп му е чел името някъде... Добър човек, по името се познава.

Когато колата пак потеглиха, Иванов каза приветливо на другаря си:

– Работата, видиш, добре се почва... Тоя Кости ще свърши работата. Той ми е предан.

Хрисантов не отговори. Той само поклати печално главата си, като си науми как пламнаха одевете ушите на кръчмаря.

Каляската продължи към Дермендере, което се приближаваше. Хрисантов почувствува, че сърцето му хваща силно да тупа. Едно смесено чувство от страх, ожидание, неизвестност го направи на минута да съжали, дето се е решил да си дава кандидатурата. Той си пак въобрази суровите лица на кметове, в които трябваше да чете благосклонни намерения и на които трябваше приветливо да се усмихва; въобрази си

всичкото самопожертвуване, което трябваше да направи на своето самолюбие, дори на своето човешко достойнство; представи си фигурата на свирепия американец, която рано или късно трябваше да среща.

Внезапно той попита:

– Познаваш ли попа от С.?

– Поп Андона ли? Познавам... защо?

– Представи си, сънувах го оная нощ – каза усмихнато Хрисантов. – Каква птица е тоя поп?

– Играй на въже, дяволът... и води сганта... Да видим – каза Иванов.

Хрисантов се намръщи.

Иванов бързо бутна возача: той съгледа из пътеката, що прекосява-ше нивите, че се зададе един човек с шаячени сиви панталони, с шапка с червено дъно и препасан с един широк червен пояс.

– Чакай, това е Иван Катрата. То много добре стана – каза Иванов и спря файтона. – Катра, добра среща!

Бай Иван направи военен поклон и се усмихна.

– Къде, по агитация ли? – каза той.

– Май по такива работи – избъбра Иванов и като хвана за ръката Катрата и се наведе над ухото му, пошепна, за да не слуша возача:

– Иване, аз исках да те търся...

– Зная, зная – каза Иван, като хвърли знаменателен поглед първо на Иванова, после на Хрисантова, който го гледаше наблюдателно.

– Ще обиколиш и трите села, разбираш? – шушнеше Иванов ниско. После се обърна към другаря си и му избъбра нещо по френски. Хрисантов сърдечно се ръкува с Катрата.

– Зная, зная – каза Катрата, като хвърли един знаменателен поглед.

Иванов помисли и продължи пак на ухото му:

– Господин Хрисантов, разбираш, ще ти благодарим, както трябва. Ти само работи мъжки.

– Зная, зная – отговори Иван, като хвърли знаменателен поглед тоя път само към Хрисантова.

Хрисантов бръкна в пазвата си и каза на Ивана свенливо:

– На, за разноски...

– О, не трябва, не трябва – каза Иван, като пусна в джеба си веществото; – аз за ваша милост какво има, че ще се потрудя... О, не трябва, не трябва...

Тая скромност плени Хрисантова. Когато колата се поотдалечиха, Иванов се обърна, погледна назад към Катрата, който полекичка идеше

подир тях, и каза на Хрисантова:

– Прекрасен човек е тоя Катра. Той е агитатор по професия... роден е за такъв... По моя избор лани той беше божествен... Голямо щастие, че се срещнахме. Жално, че забравихме да го качим при файтонджията, доде идем до селото.

– Прекрасен човек, наистина жално – каза Хрисантов, като и той се извърна назад.

А в това време Катрата си казваше:

– Сега аз скубя от две места. Дявол да го вземе, добра печалба. – Катрата беше агентин вече на Хрисантовия противник, уви!

Най-после приближиха до селото.

– Сега ний най-напред ще идем у дяда Стоила. Той ми е познат и много влиятелен в селото. Син му е кметът – каза Иванов, когато колата влязоха в Дермендере.

III

Хрисантов с любопитство разглеждаше всичко наоколо си: градините, дворовете, дърветата, копните по дворищата, които характеризуват всяко едно село. Няколко селяни, които срещаха, приеха поздравленията му – защото Хрисантов, откак беше тръгнал от Пловдив, не пропускаше ни един приятен случай да поздравя всякой пътник селянин. Нещо добро и дори полезно! Кой знай дали някой от тия селяни с гласа си няма да реши участта му? Той поздравяваше и бабите, които любопитно седяха на праговете на вратните си. Дори поздравя грациозно един куп моми, що се трупяха при един кла-денец за вода. В отговор те се изкикотиха гръмогласно. Когато проникнаха сред селото, слезнаха и се отбиха в здна бакалница.

– Добър ден, дядо Стоиле!

– Добре дошле, добре дошле – отговори дядо Стоил, като подаде черната си напукана и нечиста ръка на другарите. После сне от една полчка една вета оръфана кожена шапка, в която имаше малко ситен тюн, смесен с листи и жилки от елпезета, и подаде на Иванова.

Иванов направи на Хрисантова една кисела гримаса, доста изразителна, като приведе в движение мустаците си, мускулите на дясната си буза и двете си устни, и каза:

– Благодаря, дядо Стоиле. А де е син ти? Него искам да повидя.

– Беше на воденицата вчера, па току сега се завърна.

– Да ви запозная с господина Хрисантова.

– Оо, добре дошъл, господарю! – извика дядо Стоил и стисна крепко ръката на Хрисантова, който пламна до ушите. – Молим, молим!... За ваша милост ми приказва и син ми – нали господин Християнов? Та казвахме, барем да подойде да го повидим, да се запознаем... Името му чуваме много пъти, ама нали човека не знаем...

И дядо Стоил изглеждаше усмихнато-нежно Хрисантова.

– Той е вашият депутат, него да си харесате и за никого другиго да не слушате... Аз ида нарочно да ви го препоръча... Мене както имате, така и него... – каза авторитетно Иванов, комуто дядо Стоил освен приятелството държеше под лихва седемдесет лири.

После се прилепи до ухото му и взе да му шушне нещо, като сочеше с едно око на Хрисантова.

Хрисантов се изсули полека из лавката, за да остави другаря си

свободно да го препоръчва; нему му идеше неловко това да става пред него. Хрисантов приличаше на един срамлив ерген, който иска да го гледят за някоя харесана мома, но предпочиташе да ѝ изобразят достойнствата му в негово отсъствие и дори ако е възможно, друг да предприеме за негова сметка да „ухажува“ за нея. Срамежливостта не е агентинът, който може да ти отвори сърцето на жената, още по-малко – вратата на една българска камара.

Изведнаж един непознат човек се приближи бързо към него и извика му свободно:

– Добре дошел, господине! – хвана го за ръка силно и го гледаше втрещено.

Хрисантов отговори най-учтиво на приветствието на непознатия, който по полугражданското си облекло се виждаше, че е един от първенците, и от своя страна горещо стискаше ръката му.

– Как сте? – попита Хрисантов.

– Слава богу.

– Добре ли сте? Здраво ли сте?

– Молим бога. Че заповядайте у дома.

– Благодаря, но аз имам другар – каза Хрисантов, като се обърна, за да види Иванова.

Но като помисли, че е полезно да се покаже по-приказлив, продължи разговора.

– Много хубаво вашето село – рече той, като се чудеше какво да говори на непознатия.

Непознатият, който все стискаше за ръката Хрисантова и гледаше вторачено право в очите му, не отговори нищо. Той само се поусмивваше някак си чудновато.

Хрисантов си потегли ръката в знак, че желае да се свърши тоя мълчалив диалог.

Непознатият го не пушаше, гледаше го и му се усмивваше.

Хрисантов гледаше смаян и учуден. Той не знаеше как да се отърве от странната любезност на почтения избирател. Той не искаше да сърди никой избирател.

Той помисли, че избирателят го стиска за ръката с цел непременно да го заведе дома си, и той, като се теглеше несъзнателно, каза:

– Благодаря, благодаря, ще дода...

Избирателят му не каза нищо, само се усмивваше и го стискаше.

Около тях се набраха куп хора, които с удоволствие се любуваха на Хрисантова и избирателя му. По лицата на публиката Хрисантов

забележи някаква веселост, дори смехове се чува. Положението ставаше неловко. Хрисантов хвана да излиза из търпение. Той настръхна, като си помисли какво ще е, ако всичките му избиратели изразяваха нежните си чувства по такъв начин.

– Господин Хрисантов! – извика Иванов.

Хрисантов се възползува от това благовремие и се откъсна от учтивия избирател.

– О, господине, о, господине! – завика избирателят и се спусна да се ръкува с Иванова.

Но Иванов отбягна чевръсто и се освободи от Хрисантовия познайник.

И като отидоха малко по-нататък, той пошушна Хрисантову:

– Какво правеше с негова милост?

– Ръкувахме се. Канеше ме да му идем на гости. Дявол го взел. Как ме стискаше и ме гледаше!

Иванов се усмихна горчиво и каза:

– Отпреди е бил добър човек. Но сега е луд. Полудял е преди две недели.

Хрисантов ускори крачките, понеже чувствуваше, че лудият иде подир тях.

В това време зададе се един човек в шаячеви панталони, с малко лице и черноок, твърде висок, твърде тънък, твърде сух, твърде мършав. Приближи със страхопочитание към Иванова, поклони му се с усмихнато-учудено лице и му подаде ръката си.

Иванов го поздрави с покровителен тон и представи Хрисантову селския псалт и същевременно помощник на учителя, когото наименова с висок глас, а с нисък глас пошушна:

– Тоя ми е най-верен човек тука.

Псалтът свали шапката си, поклони се още по-ниско й като се усмихваше щастливо, каза на Хрисантова:

– О, ваше благородие, познавам ви, познавам ви, толкова пъти съм слушал за ваше благородие, който се труди за доброто на нашия български народ и на цяла България!

Хрисантов погледна с изумление на него. Той помисли да не е налетял сега на някого, който се готви да подлудее.

А музикословесният се усмихваше твърде приятно и продължаваше да се кланя твърде учтиво.

– Как сте, господин псалте? Добре ли се поминувате тука? – попита Хрисантов.

Музикословесният се усмихна още по-учтиво.

– Слава богу... Познавам ви, ваше благородие, и във вестниците съм чел, и в „Марица“ – приемаме я редовно – за ваше благородие, и се трудите за отечество България с попечение и наставление, както е достойно – бърбеше музикословесният, като искаше да изрази удивлението си към Хрисантова, комуто името бе срещал във вестник „Марица“.

Хрисантов, който беше виден писател и името му попадеше често в печата, видя сега, че има горещ обожател в псалта. В друго време би се посмял на подобна адмирация, но сега той я прие със сериозно благодушие и самодоволство.

– Как ви отива училището? – попита той.

– Радвам се, радвам се, ваше благородие, дете имам чест да видя ваше благородие... Заповядайте да идем в училището, да поприказваме с ваше благородие върху народните работи, както е достойно според качеството ви, което имате като депутат на нашата деревня.

Хрисантов го погледна смаяно.

– Какъв депутат?

Музикословесният го погледна знаменателно, смигна му два пъти и каза:

– Зная аз, зная аз... ваше благородие. Всичко свършено... Аз, извинете покорно, ваше благородие, но за ваша милост... да, да, всичко е свършено и вази ще изберам.

В това време приближи Иванов, който се бе заприказвал с едного.

Псалтът се обърна към него.

– Ваше благородие, работата е свършена за негово благородие, нали?

– Зависи от това, как работите.

– Да, да. Аз приказвах с попа, който е човек весма любородний и е ваш едноотечественик, и желяе много да ви види, ваше благородие, и той понякога чете „Марица“. Да идем, ако искате – каза псалтът на Хрисантов.

– Да идем в училището – каза Иванов, – а там ще викаме и попа, и кмета – той трябва сега да е у тях си – и другите по-първи.

Лудият избирател пак се яви и хвана Хрисантова жарко за ръката и втренич поглед в него. Хрисантов я измъкна с онова потръпване, което усеща човек, когато настъпи жаба.

Но учтивият псалт пожела да ги запознае:

– Той е Стоян Марчов, наш брат почтен, от нашата деревня, ваше благородие, но сега невинен... Радва ви се много...

– Хайде, хайде, да вървим на училището – каза Иванов троснато и повлече Хрисантова нататък, за да избягнат по-голяма интимност с невинния.

– Сбогом, сбогом, сбогом! Хей, сбогом, братя – изпращаше ги гръмко учтивият луд.

Музикословесният, като видя, че тръгват към училището, затече се напред, после се спря, върна се към Хрисантова и му пошушна:

– На мене бъдете с уверение, всичкото аз ще свърша. Билетите мене оставете да ги напиша. Кметът е добър човек, а попът е ваш едноотечественик... молим покорно.

И пак тръгна напред.

В този миг срещу тях се зададе един поп. Той беше човек около четирийсет години, черноок, сух, с жълто лице и с жълти очи, като че има жълтеница. В лявото му ухо беше натъпкана голяма бучка памук, който доста стърчеше и навън, като че любопитствуваше да види какво има на улицата.

Музикословесният се спусна, хвана попа за ръка и го доведе насрещна на Иванова и Хрисантова.

– Дядо попе, имам чест, негово високоблагородие български наставник и пожертвовател за своего рода, г-н Хрисантов, ваш едноотечественик.

Това значеше: имам чест да ви запозная с г-на Хрисантова.

Попът клюмна няколко пъти усърдно с главата и подаде ръката си.

– Как сте, дядо попе, здрави ли сте? – попита Хрисантов, като погледна бегом огромното бяло нещо, що украсяваше лявото ухо на знаменития поп.

Попът се усмихна.

– Благодаря, благодаря, господство ви. И той опули жълти очи, които пазеха изражение на някаква уплашеност.

– Господин псалтът ми 'каза, че сме съграждани, истина ли?

Псалтът се намеси:

– Да, ваше благородие, от две години без три месеца е тука и ви любя, ваше благородие.

Хрисантов чакаше друг отговор, затова гледаше въпросително на попа.

Но попът само клюмна с глава.

– От коя фамилия сте от наше село? – попита Хрисантов интересния поп. Той клюмна и рече:

– Да, да, тука, тука.

И натъкна памука в ухото си.

– Боли го ухото, ваше благородие... затова носи памук – обясни псалтът, па каза с нисък глас: – Много почтен поп.

– Mon cher, mais qu'ast ce que vous parlez avec ce bon homme le pretre – каза Иванов, като се смееше.

– Mais je n'en sais rien – каза Хрисантов, като подигна раменете си; – il me semble tres bete.

– Недочува – пошушна му Иванов.

– Що?

– Глух е – прибави той по-ячката, – трябва да му говориш яката.

Хрисантов се намръщи.

– Одеве оня, лудият... Сега пък с глух?... А тоя твой псалт – комплиментаджия? – каза той с горчива усмивка, па прибави шепнешком: – Та тука само с идиоти имаме работа!

– Това е интелигенцията на Дермендере – пришушна му значително Иванов.

IV

Когато двамата другари заедно с попа и псалта влязоха в училищната стая, те намериха там още няколко души селяни, които, като видяха господари, дошли от Пловдив, насвалиха шапките и си подаваха ръцете.

Псалтът ги представи.

Единият беше кметът, рус момък с доволно умно лице, другият – учителят, господин с дълга нестригана коса; останалите бяха неофициални личности, но първи хора. Стаята беше съвсем гола, с разбити стъкла на прозорците и с единствено украшение – образът на Алека Богориди. В нея владееше атмосфера от миризма от чесън.

Захванаха се без забикалки разговори по изборите. Ианов, който не беше пряко заинтересувано лице, подир няколко патриотически фрази препоръчи авторитетно да изберат за депутат г-на Хрисантова, избор, с който да се гордеят, и прочее.

Всичките показаха единодушно съчувствие и се усмихнаха Хрисантову знаменателно, приятелски и одобрително.

– Знам, знам – каза учителят, – господин Хрисантов кой го не познава.

– Наш си е, наш си е господин Хрисантов – избъбра един селянин и се осекна гръмко.

И кметът даде съчувствен отговор.

– Негово благородие, който е човек познат на цяла България като наставник и доброжелател български, него ще си изберем, защото негово благородие, да... – каза музикословеснейшият, като се засмя и с двете си бузи.

Попът погледна с жълтите си очи Хрисантова и си поклати главата грациозно. Това означаваше, че и той е съгласен с всички.

Всички тия признаци на съчувствие ободриха Хрисантова. Той разбра, че за него се е работяло, и деятелно, от по-напред. И като се обърна към тях, каза:

– Господа, аз ви благодаря за съчувствието и доверето, с което ме срещате. Нямам нужда да ви обещавам златни планини; ще работя, колкото ми силите позволяват, за интересите на страната и частно за вашите. Моето поведение ще докаже бил ли съм достоен за вашето доверие.

Хрисантов беше забравил урока на Иванова. Това направи Иванова

неприятно да се намуси и да го бутне с лакътя, за да прекъсне един дискурс, който проваляше още отсега избора му. Иванов тоя час пое думата.

– Какво стана съдбата ви за мерата със с. Марково? Тия дяволски марковци мислят, че това им е бащин мюлк... Ние, кога идем в Пловдив, разбирате?... То е наша работа... Което си е ваше, то си е ваше. – И той смигна на кмета.

Кметовото лице се озари от радост.

Попът клюмна три пъти, защото не чу нищо.

– Благодариме ви много... Но това ще ви помолим по-скоричко да кажете на съдилището, защото ни викат до друга неделя; ама ний ще ви молим да настоите за нази, да кажете на председателя, че правото е наше.

– Казах ви, то е наша работа.

– Да настоите пред съдилището – пое кметът пак, – защото я виж, тая мера, на нея пасат нашите добитъци, другото е все камък, и нямаме си място.

И другите селяни изказаха същото желание.

– Вашата работа е свършена още отсега – потвърди Иванов.

Кметът климна удовлетворен, па рече, като хвърли дружески поглед на Хрисантова:

– За господина Християнова да се не грижите... (Хрисантов с удивление забележи, че повечето селяни тъй го наричаха); господин Християнов си е наш, него ще си изберем... То си е наша работа; може ли някой да ни заповяда и да каже: тоя изберете или оня?

– Никой.

– Ех, когото си изберем, той ще си бъде нашият избран. За господина Християнова не се грижете.

Попът, види се, че разбра за какво беше думата. Той се усмихна на Хрисантова, зина нещо да каже и не каза нищо. Но усмивката остана на лицето му.

– Ето и учителят, и той нека каже дали не е срещал в „Марица“ името на негово благородие – обади се псалтът, като посочи учителя.

Учителят направи утвърдителен знак.

– Кой не знае господин Хрисантова? – попита Иванов.

– Па и вий, господин учителю, действайте за господин Хрисантова. Вий разполагате със силно влияние. Вий колко заплаता приемате тука?

– Малко; лани приимах петдесет и две лири, а тая година ни

намалиха на четирийсет и осем.

– Сиромаси сме – каза скромно кметът, като склучи ръце.

Иванов помисли дълбоко и каза:

– Ние ще се разговорим за вас с господин директора на просвещението. Вашите заслуги и достойнство, които ми са добре познати, заслужават повече нещо... Вий бъдете спокойни... Отдека сте?

– От село Н. – каза зачервенелият учител.

– Харно... Само и вий от ваша страна потрудете се.

– Длъжност ни е – каза учителят.

Хрисантов отне очите си от прозореца, дето се беше обърнал за миг, и каза:

– Тук около вас все голи баири. Досега правителството нищо не е направило за горите в страната... Господин кмете, моята първа длъжност в Областното събрание ще бъде високо да настоя за насаждане с гори тия пусти и голи ярове... Земя, която се лишава от гора, рано или късно е осъдена на смърт.

Уловил внезапно такава щастлива идея, Хрисантов погледна самодоволно и някак гордо към Иванова, като че искаше да му каже с тоя поглед:

– Виж, че и аз умея да стъпям на практическа почва. И действително, Хрисантов говореше с убеждение. Кметът с другите първенци се посшушукаха. Види се, и тях живо интересува въпросът, повдигнат от кандидата им. Кметът каза:

– Добре, че казахте, господин Християнов, та и затова да ви помолим. Ваша милост сами видяхте, че гора хич нямаме наблизко... Турците, додето бяха, изсякоха всичко.

– Аз сам ви казах това и първите ми грижи ще бъдат горите... Гори, гори трябва нам като въздухът, който дишаме – каза разпалено Хрисантов.

– Да си жив и здрав, че познаваш това... Та като питате отде си сечем дърва – сечехме си досега все от „Парговската гора“. Досега и тъй, и тъй беше, но занаят пред голяма мъка ще теглим.

– Кажете – каза Хрисантов живо заинтересуван.

Кметът разправи надълго и обстоятелствено работата:

„Парговската гора“ била правителствена, но от Освобождението насам селото се снабдявало все от нея с дърва. Първият вардач на гората не смеял да ги закача; но, за жалост, не можал да отпъди и селяните от Ж. да не сечат гората, с която се разполагали като със своя собственост... Така щото „Парговската гора“ се исчисляла и от триста уврата,

както била напред, сега е останала едвам петдесетина уврата. Но още по-лошото е това, че сега е турен нов вардач, твърде зъл човек, който много им пречел, а селяните от Ж. оставял свободно да боравят в гората и както са се подпретнали, скоро ще я очистят! Тогава селото ще трябва да ходи за дърва на три-четири часа далеко в балкана. Кметът моли прочее Хрисантова да помогне още отсега да се забрани на село Ж. да не сече без никакво право гората, която е крайно необходима за Дермендере.

Хрисантов изслуша всичкото с голямо недоумение. Вместо да отговори на молбата на кмета, той попита:

– Вие казвате, че е правителствена гората?

– Така, царска е – отговориха из един път неколцина селяни, – но сполай, доскоро никой не ни казваше нищо.

– Първият вардач ходи само веднаж в Пловдив да се тъжи от нас, па нищо не направи и веки не ни бара – допълни друг.

– Защото нашият предишен депутатин му сбра перате – поясни кметът.

Хрисантов помисли намръщено.

– Ами селяните от Ж. по какво право секат и те областната гора? – попита той.

– Тям пък техният депутатин им е дал воля, па не щат да знаят никого.

– Па ние занаят на ваша милост се надяваме, господин Християнов – заключи кметът важно, – а то без тая гора ако останем, по-добре да се изселим.

– Какво собствено желаете да ви помогна?

– Като се завърнеш в Пловдив, да направиш да се махне сегашният казеп вардач, да не ни пречи да си сечем и да се възбрани на ж-ци, защото те нямат никакво право над гората ни...

Селяните очакваха какво ще каже сега кандидатът.

Хрисантов не отговори нищо. Той отведе Иванова настрана и му каза ниско:

– Възмутителни работи, нали? Какво да им кажа?

– Обещай, каквото ти искат.

– Ще бъде безсъвестност!

– Но без това всичкият труд ни е напразно... Па и ти сам одева, самичък им казваше, че ще браниш техните селски интереси... Какъв по-голям, по-жизнен интерес има селото от тоя?

– Но тия селяни не чувствуват ли, че само като секат, а не

посаждат, ще направим земята си на неплодна пустиня? Разбирам, при турското управление... но днес? Един български депутатин няма право да насърчава това безбожно опустошение.

Иванов се усмихна сардонически.

– Повечето така правят – и с държавни, и с общински гори. Гората у нас е разковничето, с което се отваря вратата на камарата... И твоят съперник ще им обещае – ако не е обещал вече – свободното опустошение на тая гора...

Хрисантов го гледаше смяян.

– Това е един вид разбойничество против бъдещето на отечеството! – извика Хрисантов с едно неудържимо чегодуване.

– Сам нищо няма да сториш: един в поле не воин.

– Значи, *argés après moi le deluge?*

– Хрисантов, зарежи сантименталностите! – каза поразсърден Иванов и като приближи бързо до кмета и другите селяни, каза им решително и тържествено:

– Размишлявахме как да намерим клупа на тая работа. Бъдете свободни, вие сте господари на гората. Сечете си.

Селяните поблагодариха трогнати.

– Господин кмете, гледам и школото ви няма таван? – каза Иванов, като се озърташе.

– Сиромаси сме – прибърза да каже кметът.

– Сиреч, бедни човечеци – потвърди умно псалтът.

– Та ние ще гледаме с господина Хрисантова да действаме в Пловдив да ви се изпрати помощ... четирийсет лири стигат ли ви?

– Стигат, стигат, сполай – отговориха всичките възрадвани.

– Според заповедта ви, каквото повелите – отговори и псалтът, който не зачу добре думите на Иванова.

Попът клюмна с глава, което означаваше, че той потвърждава думите на псалта.

Иванов остави на един човек, който през това време стоеше сгушен в ъгъла, без да каже нещо, една връзка книжа (това бяха възвания от партията и памфлети против противния кандидат) и после каза тържествено:

– Е, разбрахме се, нали?

– Разбрахме се, разбрахме се – избъбраха всичките.

– Вие наши и ние ваши – добави кметът.

Хрисантов и Иванов си взеха бастуните да излязат. С весела глъчка всичките ги подиряха на двора. По лицата и на кмета, и на селяните се

четеше голямо задоволство. Хрисантов им направи твърде хубаво впечатление; престижът му ежеминутно растеше; при това и псалтът не преставаше да развива една неуморима агитация: той се прилепяше ту на ухото на едно, ту на друго и със знаменателни погледи, и с махания обясняваше им колко трябва да се считат щастливи, дето си имат занапред такъв достоен и славен депутат, за когото пише и „Марица“.

И Хрисантов сега беше твърде доволен и силноуверен в успеха тук. Одевешното неприятно недоверие по повод на „горския въпрос“ мина; той се утеши с мисълта, че чрез тая мъничка отстъпка на невежественото искане на селяните си обезпечава в голям размер добиването депутатския мандат, със силата на който ще може да принесе други много по-значителни услуги на цялата страна. Прочее всичките бяха щастливи.

Хрисантов се упътваше към вратнята, но видя, че Иванов се отклони внезапно и тръгна на друга посока. Той се позачуди.

– Господин Хрисантов, елате да видим черковката – усмихнато рече Иванов. Хрисантов го последва. Последваха и всичките други.

Черковата беше на няколко разкрача от тях, в същия двор.

Пред вратата стоеше вече музикословесният (той беше и клисарят) и посрещаше с поклони високите гости. Ивановата идея беше добра; това призна и Хрисантов в себе си и се поздравляваше с такъв досетлив приятел. Един кандидат трябваше да се интересува всичко да види, всичко да знае, всичко да посети в мястото, което иска да представлява в камарата; щеше да бъде една грешка, ако кандидатът след училището забравяше божия храм, особено когато тоз кандидат носи името Християнов.

Черковата беше вета, тясна, тъмна, с икони от много груба зография. Двамата гости свалиха шапки и се прекръстиха. Хрисантов се озърташе и показваше вид, че много силно се интересува; дойде му неодолимо желание да каже нещо приятно на селяните и на езика му дойдоха думите: „прекрасна църквица!“; но той ги глътна и не ги произнесе, защото в тоя миг му отвлече вниманието Иванов: той се бе заловил да целува иконите пред олтаря с едно благочестие, което Хрисантов не подозираше никога у него. Една ироническа усмивка трепна по устните на Хрисантова, но той се не бави ни миг и тозчас се намери пред иконите, за да последва примера на приятеля си... Той се възмущаваше вътрешно против тая излишна избирателна тактика на Иванова, като го заставяше да облече дрехата на лицемерната набожност: той сега си спомни, че не беше целувал двацет години икона! И унизителна му се видеше, и

нечестна тая комедия, която може би, вместо да заблуди селяните, доста индиферентни, ще ги направи лукаво да се поусмихнат. И той с досада и отвращение залепяше уста по мазния кир на иконите, оставен на тях през три века от много хиляди попукани, неумити и прищяви устни... Ако да беше по-хладнокръвен, той би държал своите на почтено разстояние от светите образи, както хитро струваше богобоязливият му другар. Когато се свърши иконоцелуването, Хрисантов го устреми с няколко погледа, пълни със скрит гняв. Но той тутакси отдаде право донейде си Иванову: пред вратата на черковата стояха натрупани рояк селяни сега, привлечени от любопитството да видят депутатата си господин Християнова. Прочее харно стана, че го видяха колко е горещ християнин – във всеки случай загуба нямаше.

След като оставиха на пангаря по едно бяло меджидие, гостите излязоха навън, дето се ръкуваха сърдечно с любопитните избиратели.

VI

Хрисантов отдъхна. И двамата се запътиха към колата, що ги чакаха на вратнята. Трябваше да тръгнат. Иванов по обичая взе инициативата и на прощаването: той се прости с кмета и със селяните, после с музикословесния, комуто остави в ръката нещо лъскаво бяло, което направи да се облее с блажено ухилване лицето му, и с попа, като направи знак, че целува набърчената му костелива и ноктеста ръка. Едвам-що и Хрисантов с едно непобедимо потръсване облиза светата десница на попа, явиха се двама селяни, от които единият поднесе бъклица Хрисантову. Що е това?

– Заповядай, пий, господине! – извикаха му почервенелите двама селяни. – От сватбата на чорбаджия идем да ви поканим. Нали ваша милост занапред си наш депутатин?

– Да си жив – извика другият.

Музикословесният дойде във възторг. Щом и чорбаджият прави чест на Хрисантова – всичко е свършено. И кметът, и другите селяни се твърде зарадваха: чорбаджи Нено беше влиятелен. Иванов пое бъклицата подир другаря си и с един крак на стъпалото на фойтона произнесе огнена реч в чест на избирателите и на избраника и пи наздравца за чорбаджи Нена.

– Хайде на сватбата! – извика кметът с възхищение.

– Да му потропнем! – викат другите.

Музикословесният нищо не каза; той не можеше нищо да каже от ентузиазъм. Само лицето му сега беше се преобърнало на голяма усмивка, неподвижна, замръзнала, тъпа, сякаш една карнавалска маска.

– Нека да те види всичкият народ, да знай за кого ще пуца книжка! – викаха пак.

И попът викаше нещо.

Хрисантов, който бързаше да напусне селото и да остане на свобода, защото продължителните стеснения и преструвки тука тежко угнеत्याха душата му, съвсем не желаше да бъде и сватбарин у чорбаджи Нена. Но нито дума можеше да става за отказ. При това туй беше психологическа минута. Непростително беше да загубят случая да придобият приятелството на един от първите селяни, а също в нови радостни излияния и възлияния да запечатат съюза, който тъй щастливо сключиха вече с дермендеренци. Те тръгнаха храбро към сватбата, предшествувани

от музикословесния и неговата замръзнала усмивка. Той тичаше да предупреди сватбарите за високото посещение и да пригответи отличен прием на двамата гости. Скоро писък на гайда извести за близостта на къщата на чорбаджият. Когато я доближиха, главното лице, което им се мярна, беше пак музикословесният, последван от куп деца, при които приличаше на тамбур-мажор; той идеше насам, придружен и от един стар, тлъст, с накривена шапка селянин, комуто със силни ръкомахания разправяше нещо и му сочеше към Хрисантова. Селянинът с кривналата шапка беше чорбаджият. Кръглото му лице се зачервило като рак и враслите се в месата му очички мигаха бързо-бързо. Още от три разкрача той се спусна и прегърна с бащинска нежност Хрисантова и му лепна няколко мокри целувки по устата и още няколко (понеже Хрисантов неволно се отдръпваше) даде на бузата му и на ухото му.

– Ваше благородие, не бойте се; чорбаджият е достоен човек; той от русите така се е научил!... – ободряваше го псалтът.

Минаха през хорото, което им отвори път, и насядаха на одърчето на сайванта. Изведнаж то се напълни с куп сватбари, с глъчка, викове, приветствия. Всичките идеха сега да се запознаят с г. Християнова, чдята слава беше вече обладала селото. Доведоха и булката да целува ръка на гостите. Радостната глъчка растеше, погледите любовно бяха устремени в кандидата, който не знаеше как да отговори на толкова чест. Той машинално приемаше всяка ръка, която му се подаваше; всяка наздравница, която му се правеше; всяка чаша, която му се поднасяше... Той съзнаваше само едно: че тук му се прави един триумф, който го упиваше и зашеметяваше; по всичките лица видеше сега част от същата триумфална, ликующа усмивка, която носеше псалтът. Вероятно тя се дължеше толкова на посещението на Хрисантова, колкото и на сватбарското вино. А то постоянно им се поднасяше ту в тасове, ту в паници и наздравниците нямаха край.

Най-сетне гостите станаха да си вървят. Разкряскаха се всичките:

– Не, не бива още!

– Да потропнем!

– На хорото, на хорото!

Хрисантов по никой начин не иска да се хване: главата му се върти вече. Но избирателите са безпощадни.

– На хорото, на хорото!

– Така е законът у наше село!

– Закон баба поваля.

Безпощаден е и Иванов: той повлича слисания кандидат към

хорото. „Трябва да се съобразяваме с обичаите на мястото, особено когато искаме това място да ни изпрати в областното събрание“ – шпъне му той. Хрисантов скърца със зъби, но няма какво да прави. Той не умее да играе; той не е играл никога, но трябва да играе, както одеve трябваше да дава и приема целувки, както сега трябваше да пие. Той се завъртя два пъти, хванат между Иванова и глухия поп, който го учи отечески как да стъпва; но като съглежда, че се задават пак паниците, спасява се във файтона. Цялата сватба забикаля колата с двамата гости; паниците и тук стигат и обсаждат страсотерпца Хрисантова. Той сръбва от всякоя само за очи и стиска множество избирателски ръце, които се кръстосват и преплитат около него и другаря му. Между многото зачервени непознати лица мярка се и изчезва лицето на псалта; Хрисантов забележва, че псалтът прави страшна агитация, за да му подпраща повече селяни да се здрависват с него, за да окръжи с по-голяма слава триумфалната му колесница. Внезапно той съзира една нова опасност: задава се тичешката чорбаджият с мустаци, щръкнали и гладни за целувки прощални. Но докато да съобрази какво да прави, за да ги избегне, ужасните мустаци и широките сочни устни, направили вече двайсетата баня в сватбарската паница, се изпречват във всичкото си величие пред очите му. Чрез едно инстинктивно движение, вдъхнато от неминуемата опасност, Хрисантов се отметна и закри лицето си зад гърба на Иванова, който има чест да получи в устата си атаката на любвеобилните мустаци. За щастие, возачът шибна конете и покара файтона, без да обръща внимание на маханията и виковете на чорбаджият, който му заповядваше да почака, за да се прости и с кандидата... Иванов и Хрисантов махат шапки към сватбата за последньо сбогом...

– От тоя миг това село го имаш в кърпа вързано... Толкова възторг не съм видял – казваше Иванов, като обръсваше с бялата батиста по лицето си мокрите следи от чорбаджиевото лобзание.

Хрисантов нищо не отговори. Той нямаше още време да обсъжда резултата от посещението; той само си отдишаше свободно като човек, избягал от едно изтезание. В главата му беше още бъркотия и смут; всичко това, което в кратко време видя, изпита, изчувствува, изстрада в това село, измъчваше мисълта му; то се въртеше и хвърчеше из главата му като един голям и хаотически облак, сплъстен от попукани селски ръце, които хващат неговите, от образа на лудия и от усмивките на псалта, и от миризмата на чесъна, и от кирливи икони, и от топка памук в едно ухо, и от паници, пълни с вино, и настръхнали мустаци, изкърпани в него, и безчет целувки, дадени и вземени днес. Цяла халюцинация!

Когато файтонът се поотдалечи и завиваше вече из една улица, Хрисантов се извърна: той видя при чорбаджийската вратня една тълпа селяни, че бяха наобиколили високата фигура на музикословесния, който широко махаше с ръце и им разправяше нещо – вероятно разхваляше и им препоръчваше Хрисантова.

Така приятно и сполучливо, и тържествено се свърши посещението на село Дермендере, което беше първият етап на тая знаменита избирателна обиколка.

Двамата приятели тръгнаха сега за близното село Марково, един час на раздалеч, дето трябваше да се срещнат със свирепия американец.

.....

.....

Хрисантов се завърна от избирателната обиколка твърде угнетен. Той никога не бе си представил грозотата на подобен подвиг, нито се бе почувствувал толкова унижен пред себе си, принуден, както беше, да изнасилва искрената си природа и душата си в упорната борба да влезе в хамама.

Той тури точка на по-нататъшната си обиколка и махна с ръка на всичко.

Пловдив, 1890 г.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Надежда Владимирова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5004>]